

Kun Suomen Akatemia myönsi rahoitusta Hyvinvointivaltion sukupuolijärjestelmä -sateenvarjoprojektille, oli yksi toimikunnan jäsenistä pohdiskellut ääneen sitä, mihin Suomi tarvitsee kahtakymmentäkolmea hyvinvointivaltiota tutkivaa naista. Nykyisen tietämyksen perusteella näyttää siltä, ettei edes tällainen joukko kyennyt vakuuttamaan suomalaisia siitä, että hyvinvointivaltio on naisille ja hoivasta riippuvaisille kansalaisille tärkeä sosiaalinen innovaatio.

YTT Leena Eräsaari on juuri eläkkeelle siirtynyt sosiologian professori Jyväskylän yliopistosta. Hän on ollut 2000-luvun kiinnostunut uusliberalismin leviämisestä hyvinvointivaltioon. Ennen tätä uusliberalistista käännettä Eräsaari tutki hyvinvointivaltiota. Kantavana ideana hänen tutkimuksissaan on ollut poikkitieteellisyys, johon myös naisnäkökulma on liittynyt.

leena.erasaari@jyu.fi

Verotus ja sukupuolten tasa-arvo

– ei suomalainen ongelma?

Anita Haataja ja Elina Pylkkänen

KIRJALLISUUS

Eräsaari, Leena (2010) Miksi hyvinvointivaltio on tärkeä naisille? Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 210–222.

Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. Luonnos. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9763020&name=DLFE-30014.pdf (haettu 27.7.2014).

Harvey, David (2008) *Uusliberalismin lyhyt historia*. Vastapaino: Tampere.

Julkunen, Raija & Rantalaiho, Liisa (toim.) (1989) *Hyvinvointivaltion sukupolijärjestelmä. Tutkimussuunnitelma*. Yhteiskuntapolitiikan työpapereita, n:o 56. Jyväskylän yliopisto

Koivunen, Anu (1998) Hoivaava nainen. Oppihistoriallinen tarina. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 11:4, 73–82.

Lindgren, Minna (2013) *Kuolema Ehtoolehdossa*. Helsinki: Teos.

Meagher, Gabrielle (2013) *Learning from Marketised Eldercare in Liberal Welfare States. Concepts and System Dynamics*. Luento Tampereen yliopiston Sosiaalipolitiikan päivillä 24.10.2013.

Newman, Janet & Clark, John (1997) *The Managerial State. Power, Politics and Ideology in the Remaking of Social Welfare*. London: SAGE Publications.

Yliaska, Ville (2014) *Tehokkuuden toiveuni. Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa*. Helsinki: Into kustannus.

Veroilla ja veroluonteisilla maksuilla rahoitetaan hyvinvointivaltiolla sovittuja tehtäviä, kuten sosiaalietuuksia ja hyvinvointipalveluja. Veropoliittista keskustelua viime vuosina seurattessa näyttää siltä, että vaikka työelämä ja perherakenteet ovat muuttuneet radikaalisti vajaan sadassa vuodessa, pulpahtavat jotkut vanhoista perheverotuksen piirteistä esille myös nykyaikana, joskin erilaisessa muodossa. Käsitellessämme tuloverotusta sukupuolten taloudellisen tasa-arvon näkökulmasta emme ole voineet välttyä käsittelemästä myös tulonsiirtoja ja palveluita. Lopputulokseen, naisten ja miesten taloudelliseen asemaan, vaikuttavat kaikkien näiden järjestelmien yhteisvaikutukset. (Haataja 2010; Haataja & Pylkkänen 2009a; 2009b; Pylkkänen & Riihelä 2010).

Aikaisemmin verotus oli köyhäinhuoltoa lukuun ottamatta käytännössä ainoa julkisen vallan keino tasata markkinoilla syntyneitä tulonjakoa. Jos perheen ansaintakyky aleni perheen elatuksesta vastaavan työttömyyden tai sairauden takia, sai perheen pää verohelpotuksia. Lapsivähennykset tulivat kunnallisverotukseen 1920-luvulla, mutta niiden taso vaihteli suuresti kunnittain (Wikström 1985, 49). Vaimojen tulot laskettiin miehen tuloiksi vuoteen 1935 asti, jolloin puolisoitten ansiotuloja alettiin verottaa erikseen, tosin vain vuoteen 1942 asti. Kaiken kaikkiaan henkilöiden tuloveroilla oli tuolloin vähäinen merkitys verojen kokonaistuotossa. Esimerkiksi vuonna 1930 välillinen verotus, kuten kuluverotus, kattoi jopa kaksi kolmasosaa kaikesta verotuotosta. Henkilöiden tuloverot, eli kunnallis-

vero ja valtionvero, kattoivat verotuotosta vain kolmanneksen (Honkanen 1993).

Kun lakisääteistä sosiaaliturvaa alettiin kehittää, verotuksen merkitys tulontasaajana sairauden, työttömyyden tai perheenlisäyksen johdosta väheni. Samalla kuitenkin veroja ja veroluonteisia maksuja oli kerättävä enemmän uusien sosiaalietuuksien rahoittamiseksi. Universaali lapsilisäjärjestelmä tuli voimaan jo 1940-luvun lopulla, ja sen rahoitukseen osallistuivat aluksi myös työnantajat. Lakisääteiset työttömyysturva- ja sairausvakuutus, mukaan lukien äitiyspäivärahat, ovat peräisin 1960-luvulta. Kun päivärahat ja kansaneläke muutettiin 1980-luvun alussa veronalaisiksi, kasvoi veronmaksajien, etenkin naisten, määrä huomattavasti (Haataja 2010).

Vuonna 1943 siirryttiin puolisoitten erillisverotuksesta jälleen yhteisverotukseen ja vuonna 1976 takaisin puolisoitten erillisverotukseen. Samalla verotukseen sisällytettiin monimutkainen vähennyjärjestelmä huollettavista: lapsista ja puolisoista. Puolisosta saatu vähennys poistui vuoden 1989 verouudistuksessa ja viimeiset lapsista myönnetty vähennykset vuoden 1994 alussa. Lapsivähennyksen poistaminen korvattiin osittain korottamalla verottomien lapsilisten tasoa. Verouudistuksissa erityisesti yksinhuoltajat olivat häviäjiä, koska he menettivät lapsivähennyksen ja yksinhuoltajavähennyksen lisäksi käytännössä usein kunnallisen perusvähennyksen. Muutosten seurauksena talousarvioissa aikaisemmin näkymättömät verohelpotukset lapsiperheille, työttömille ja sairaille tulivat näkyviksi niin budjeteissa kuin sosiaalimenoissa-

kin. Verotuksen läpinäkyvyys parani ja periaatteet selkiytyivät.

Henkilöiden tuloverotus on siis nykyisin, pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta¹, yksilöllistä eli sukupuolesta, perheasemasta ja perhetyyppistä riippumatonta. Verotus ei sukupuolineutraalina estä naisia ja miehiä toimimasta yksilöinä työhön hakeuduttaessa ja sovitettaessa yhteen työn ja kotielämän vaatimuksia (Euroopan komissio 2013; Jepsen ym. 1997). Yksilöllinen, sukupuolineutraali verotus estää verotuksen syrjivät käytännöt, mutta voiko verotus edistää sukupuolten tasa-arvoa?

EDISTÄÄKÖ VEROTUS SUKUPUOLTEN VÄLISTÄ TASA-ARVOA?

Verotusta pidetään oikeudenmukaisena, jos oikeudenmukaisuus toteutuu sekä vertikaalisti (eri tulotasolla olevien kesken) että horisontaalisti (samalla tulotasolla mutta muuten eri asemassa olevien välillä). Progressiivinen verotus edistää vertikaalia oikeudenmukaisuutta, sillä se perustuu veronmaksukykyyn: paremmin ansaitsevat maksavat suhteellisestikin enemmän veroja kuin pienituloiset. Valtion tuloverotus on progressiivista, eli veroprosentti kasvaa tulojen kasvaessa ja tasaa siis myös naisten ja miesten markkinoilla syntyneitä tuloeroja sekä edistää siten sukupuolten tasa-arvoa.

Progressiivisen valtionverotuksen ja veroa maksavien osuudet ovat kuitenkin pienentyneet muiden verolajien kustannuksella parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Vuoden 1989 verouudistuksessa nostettiin valtionverotuksen piiriin kuuluvien tuloerajaa, joten pienituloisimmat maksavat vain suhteellista kunnallisveroa. Vuonna 2014 valtion tuloveroa maksetaan, jos verotettava vuositulo (vähennysten jälkeen) ylittää 16 000 euroa eli 1 369 euroa kuukaudessa. Palkansaaja alkaa maksaa valtionveroa verovähennysten vuoksi vasta noin 27 000 euron vuosipalkasta. Verohallituksen mukaan vuonna 2012 valtionveroa maksoi ansiotuloista lähes 950 000 miestä mutta vain noin 631 000 naista.

Vuoden 1993 verouudistuksessa pääomatulojen verotus poistui progressiivisen valtionverotuksen piiristä ja muuttui suhteelliseksi tasaveroksi (ennen

vähennyksiä). Vuonna 2013 pääomatuloista valtionveroa maksoi yli puoli miljoonaa miestä, lähes viidenneksen useampi kuin naisista, mutta miesten maksama veromäärä oli yli kaksinkertainen naisten maksamiin veroihin nähden (Verohallinto 2014).

Kunnallisverotus on perinteisesti ollut suhteellista ja perustuu kunnan itsensä määräämään veroprosenttiin. Vuonna 2014 keskimääräinen kunnallisveroprosentti on 19,7 prosenttia, mutta veroprosentti vaihtelee Kauniaisten 16,0 prosentista Kiteen 22,5 prosenttiin (Suomen Kuntaliitto 2014). Kunnallisveroa maksoi vuonna 2013 1,9 miljoonaa naista, 65 000 enemmän kuin miehiä. Toisaalta kunnallisverokaan ei ole täysin suhteellista, koska kunnallisverotukseen sisältyy vähennyksiä, jotka lisäävät verotuksen progressiota. Matalimmille tulotasolle suunnatut vähennykset lisäävät pienituloisten käytettävissä olevia tuloja ja toisaalta myös lisäävät kannustinta tehdä töitä.

Välillisissä veroissa (esimerkiksi kulutusverot) ja kiinteistöverossa ei oteta huomioon veronmaksukykyä. Näiden veronmaksukykyistä riippumattomien verojen osuus verotuotosta on viime vuosina noussut ja on kaikista verotuotoista nykyisin noin puolet. Niin kauan kuin naisten ja miesten markkinoilta saatujen tulojen välillä on sukupuolen mukaisia eroja, on progressiivisella verotuksella sukupuolten taloudellista tasa-arvoa edistävä vaikutus. Koko verotuksen rakennetta tarkasteltaessa voidaan kuitenkin havaita, että progressiivisen verotuksen osuus on vähentynyt. Tämä tarkoittaa, että verotuksen uudelleenjakava vaikutus on vähentynyt – aivan kuten sosiaaliturvan (Riihelä ym. 2007; Riihelä & Viitamäki 2014).

HORISONTAALI OIKEUDENMUKAISUUS – RISTIRIITAINEN SUKUPUOLTEN TASA-ARVOLLE?

Horisontaali tulontasaus verotuksessa tarkoittaa samalla tulotasolla olevien mutta keskenään erilaisien perheiden tuloerojen kaventamista. Tasausta on tehty yhtäältä lapsettomien ja lapsiperheiden välillä ja toisaalta niiden pariskuntien kesken, joissa vain toinen käy ansiotyössä ja joissa molemmat ovat ansiotyössä. Tästä esimerkkinä on ollut puoli-

soiden yhteisverotus. Horisontaali ja vertikaali tulontasauksena tavoitte ovat sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta ristiriidassa, jos yhtäältä tavoitellaan samaa kohtelua yhtä paljon ansaitseville yksilöille ja toisaalta tavoitellaan tasausta samalla tulotasolla olevien, erilaisten perheiden välille, kuten puolisoitten yhteisverotuksessa (O'Donoghue & Sutherland 1998).

Puolisoiden yhteisverotuksen ristiriita ilmenee myös siten, että työmarkkinoilla kohtelu perustuu yksilöön mutta tulonsiirroissa ja verotuksessa asemaan kotitaloudessa. Yhteisverotuksessa pienempituloisen puolison lisäansioiden rajaveroaste nousee ja suurituloisemman laskee. Tämä tukee työnjaon vahvistumista perheessä ja vähentää entisestään pienituloisempien naisten työntarjontaa. Nykyisin horisontaali tulontasaus erilaisten perheiden välillä on käytännössä poistunut verotuksesta ja perheiden välisiä tuloeroja kavennetaan suorien tulonsiirtojen avulla.

Lapsiperheet ovat oikeutettuja verottomiin lapsilisiin korvauksena lapsista aiheutuvista kustannuksista. Lapsen syntymään liittyvät työtulon menetykset (ja perusturvan tarve) korvataan osaltaan äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahoilla, joiden tasoon vaikuttavat ansiot työmarkkinoilla. Toistaiseksi vanhempainrahajärjestelmä on ainut tulonsiirto, joka tavoittelee sitä, että äidit ja isät jakaisivat lapsenhoitoa tasaisemmin. Ruotsi on puolestaan ainoa maa, jossa puolisoitten tasaisempaa osallistumista lastenhoitoon kannustetaan myös verovähennyksin. Ruotsissa on vuodesta 2008 houkuteltu isä jämmään vanhempainvapaalle tarjoamalla vanhemmille sitä suurempi verohyvitys mitä tasaisemmin he jakavat vanhempainvapaan keskenään (ISF 2012).

Suomen nykyisessä etuus- ja verojärjestelmässä ei ole välittömiä ristiriitoja vertikaalin ja horisontaalin oikeudenmukaisuuden tavoitteiden välillä. Tasa-arvokysymyksiä on kuitenkin syytä pohtia myös verotuksen yhteydessä, koska ne liittyvät tekijöihin, jotka edeltävät verotusta, ja sitä kautta verotuksen mahdollisuuksiin edistää tasa-arvoa. Verotus voi muuttaa käyttäytymistä ja vaikuttaa näin markkinoilla saatavien tulojen jakautumiseen (Haataja & Pylkkänen 2009a). Viime aikoina verotukseen sisällytetyillä vähennyksillä on ollut tavoitteena erityisesti parantaa työllisyyttä, kun vähennys tekee myös ptkä- ja osa-aikatöistä taloudellisesti mielekkäitä.

VEROTUKSELLE TAVOITTELLAAN KÄYTTÄYTYMISMUUTOKSIA

Verotuksella tavoitellaan usein käyttäytymismuutoksia, erityisesti työn tarjonnan lisäämistä. Tätä on tavoiteltu sekä progressiivisen verotuksen lieventämisellä (Riihelä ym. 2007) että verovähennyksin. Verovähennykset ovat paremmin kohdennettavissa kuin veroasteen muutokset, jolloin toivotunlaisia käyttäytymistä voidaan ”palkita” paremmin. Esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa verokannustimien on todettu vaikuttavan äitien työuran pituuteen (Pylkkänen & Smith 2004). Suomessa 1990-luvun lopulla tulonsiirtoinstituutioon tehtiin muutoksia, joilla tavoiteltiin työn tarjonnan kasvua (Laine & Uusitalo 2001; VNK 1996). Kotihoidon tukea ja päivärahoja leikattiin, mutta työstä saatuihin tuloihin myönnettiin kunnallinen ansiotulovähennys. Myöhemmin myös valtionverotukseen tehtiin vastaavan kaltainen vähennys, työtulovähennys. Vähennykset hyödyttävät suurinta osaa palkansaajista, mutta suurimmillaan hyöty on pieni- ja keskituloisilla (Pylkkänen 2010). Kohdennetut vähennykset kasvattavat kuitenkin marginaaliveroa siirryttäessä korkeammille tulotasolle, mikä heikentää kannustinta lisätä työtunteja. Toisaalta päivähoito ja muut hyvinvointipalvelut ikään kuin alentavat korkeita marginaaliveroja ja kompensoivat verotuksen negatiivisia vaikutuksia työn tarjontaan (Andersen 2010).

Kunnallisilla ansiotulovähennyksillä voi olla myös tahattomia seurauksia. Esimerkiksi kunnat työllistävät paljon naisia, joilla on pienehköt palkat. Niistä palautuu kunnille verotuottoina vähemmän kuin samansuuruisista tulonsiirroista, koska verovähennyksillä halutaan keventää palkan verotusta. Kuntien palkkamenoja kasvattavat myös muita sektoreita suuremmat työnantajamaksut. Tästä näkökulmasta kunnille tuleekin edulliseksi, että työntekijät ovat määräaikaissa työsuhteissa ja saavat välillä ansiosidonnaista työttömyysturva. Olemme aikaisemmin myös kuvanneet, miten veropoliitikalla yhtäältä yritetään edistää äitien työllisyyttä, mutta toisaalta kuntien taloudelliset intressit vetävät täysin eri suuntaan. (Haataja & Pylkkänen 2009a; 2009b; ks. myös Viitamäki & Mustonen 2004).

Toinen ansiotulovähennykseen liittyvä ristiriita on se, että ansiotulovähennyksestä ei myönnetä vanhempainpäivärahoista, vaikka päivärahajen tar-

¹ Verotuksen alijäämähyvitys ja kotitalousvähennys voidaan siirtää puolisolle.

koitus on kannustaa vanhempia jäämään kotiin hoitamaan vastasyntyntä. Sen sijaan on perustelumpaa, että kotihoidon tukea verotetaan työtuloa ankarammin, koska etuus on selkeä vaihtoehto päivähoitolle ja äidin työhönpaluulle.

Palkkatuloon kohdistuvat verovähennykset lisäävät osa-aikatyöstä saatua nettokorvausta. Suomalaiset osa-aikatyömarkkinat ovat yhä kehittymättömät muihin Pohjoismaihin verrattuna. Viime vuosina on osa-aikatyömahdollisuuksia kuitenkin parannettu kehittämällä osa-aikatyöhön kannustavia etuuksia, kuten vuoden 2014 alussa voimaan tulut joustava hoitoraha alle kolmivuotiaiden lasten vanhemmille. Ruotsissa ja Norjassa osa-aikaisella vanhempainrahalla voi pidentää päivärahan maksukautta, kun taas Suomessa osittainen vapaa on pidettävä vanhempainrahakauden sisällä.

YKSI KÄSI KANNUSTAA TYÖHÖN, TOINEN KOTIIN

Se, että naisilla on miehiä useammin pienet tulot, voi sinällään vähentää perheellisten naisten työntarjontaa etenkin, jos kotona on pieniä lapsia. Suomessa alle kolmivuotiaiden lasten vanhempia tuetaan jäämään kotiin vaihtoehtona sille, että lapset viedään kunnalliseen päivähoitoon. Käytännössä tämä on tarkoittanut äideille yhteiskunnan tukemaa vaihtoehtoa ansiotyöhön menolle. Järjestelmä on vahvistanut puolisojen välistä epäsymmetristä työnjakoa (Haataja & Hämäläinen 2010). Kotihoidon tuen pienen hoitorahan lisäksi tukeen maksetaan muista kotona hoidettavista: alle kouluikäisistä sisaruksista hoitorahaa ja pienituloisille tarveharkintaista hoitolisää.

Monet kunnat maksavat lakisääteisen kotihoidontuen päälle kuntakohtaisia lisiä (Miettunen 2008; Suomen Kuntaliitto 2014) vähän samaan tapaan kuin ennen kunnat päättivät lapsivähennyksen tasosta. Kotihoidontuella ja sen kuntalisillä vaikutetaan käyttäytymiseen tavalla, jotka on selvässä ristiriidassa valtakunnantason työllisyys- ja tasa-arvotavoitteiden (Kosonen 2009) ja ehkä myös varhaiskasvatuksen tavoitteiden kanssa. Houkuttelemalla äitejä myöhentämään työhönpaluutaan kunnat tavoittelevat omaa etuaan eli säästöjä päivähoitomenoissa. Isien osuus kotihoidon tuen käyttäjistä on yhä pieni (Haataja & Juutilainen 2014). Matalana etuute-

na kotihoidon tuki muistuttaakin siten puolisojen yhteisverotuksen tavoitteita, jotka tukivat työnjakoa koti- ja ansiotyön välillä puolisojen kesken.

Vielä 2000-luvullakin jotkut puolueet tavoittelivat Suomeen takaisin puolisojen yhteisverotusta, tosin vain pikkulasten perheille (Haataja & Pylkkänen 2009a). Yhteisverotuksella haluttiin keventää työssäkäyvän puolison verotusta ja ”antaa lapsen vanhemmille aikaa” hoitaa lapsia. Vanhojen yhteisveromallien aikana kotona olevilla ei kuitenkaan ollut omia tuloja kuten nykyisin, kotihoidon tukea.

VALPPAUTTA TUTKIMUKSEEN

Tätä kirjoitettaessa hallituksessa suunnitellaan jälleen lapsivähennystä korvaamaan keväällä 2014 tehtyjä lapsilisäleikkauksia. Ei vielä tiedetä, millä periaatteilla uudistus toteutetaan ja miltä se näyttää sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Puolisoiden yhteisverotus ei ole enää keskustelun aihe. Nyt suunnitellaan jopa kotihoidon tuen yksilöllistämistä eli puolittamista vanhempien kesken. Kotihoidon tuki on ehkä tarjonnut perheille valinnanmahdollisuuksia lasten hoitamiseksi kotona tai päivähoitossa, mutta onko äideillä ja isillä samat mahdollisuudet valita kodin ja työn välillä? Päivähoitopalveluiden suunnittelu ja hallinto on siirtynyt kuluvaan vuoden alusta opetusministeriöön, mutta kotihoidon tuki pysyy sosiaali- ja terveysministeriön alaisena. Päivähoito on nyt varhaiskasvatusta eikä sosiaalipalvelu. Mikä on kotihoidon tuen rooli varhaiskasvatuksessa ja miten sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistuksen ratkaisut ottavat nämä uudistukset huomioon? Onnistuvatko joustavan hoitorahan työllistämistavoitteet vai jäävätkö osa-aikatyön kautta työmarkkinoille tulevat pienten lasten äidit osa-aikatyöloukkuun?

Verotus ja sosiaaliturva ovat nykyisin siis lähes kokonaisuudessaan yksilöllisiä. Myös perusturvetuoksissa on luovuttu ”puolisoiden rankaisemisesta” yksin asuviin verrattuna. Jatkossa olisi kuitenkin arvioitava, pärjäävätkö yksin asuvat naiset ja miehet etuuksillaan samalla tavalla kuin kustannuksia keskenään jakavat parisuhteessa asuvat (Haataja 2014, 147).

Hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin kuuluu oikeudenmukaisuusperiaatteiden lisäksi verotuksen selkeys, ymmärrettävyys ja läpinäkyvyys. Samaa

tulisi tavoitella koko tulonsiirtoinstituutioon ja lapsiperheiden palveluihin. Nämä periaatteet auttavat samalla arvioimaan, miten eri uudistukset toteutuvat asetettuja tavoitteita, miten eri elementit vaikuttavat toisiinsa ja miten järjestelmien yhteisvaikutukset edistävät samalla sukupuolten tasa-arvoa. Verotuksen, etuuksien ja palvelujen tulisi tukea yhteiskunnan tavoitteita ristiriidattomasti. Tämä tarkoittaa sitä, että ne tulisi suunnitella kokonaisuutena. Lisäksi kuntien pitäisi omalta osaltaan edistää yhteiskuntapolitiikan tavoitteita.

KIRJALLISUUS

- Andersen, Torben M. (2010) *Why Do Scandinavians Work?* CESifo Working Paper No 3068.
- Eurooppa-neuvosto (2002) *Presidency Conclusions*, 15–16 March 2002, document SN 1001/02 REV 1. http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/barcelona_european_council.pdf (haettu 14.8.2014).
- Euroopan komissio (2013) *Commission Staff Working Document: Mid-term Review of the Strategy for Equality between Women and Men (2010–2015)*. SWD(2013) 339 final. Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2013. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/strategy_women_men/131011_mid_term_review_en.pdf (haettu 14.8.2014).
- Haataja, Anita (2014) Yksin asuvana EU:ssa. Teoksessa Niemelä, Mikko (toim.) *Eurooppalaiset elinolot*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 122–149.
- (2010) Verotusko sukupuolineutraalia? *Futura* 29:3, 59–72.
- Haataja, Anita & Hämäläinen, Ulla (2010) Viekö haikara tasa-arvon? Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 76–116.
- Haataja, Anita & Pylkkänen, Elina (2009a) Verotus ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Teoksessa Alaja, Antti (toim.) *Oikeudenmukainen verotus – mistä rahat yhteiseen hyvinvointiin?* Kalevi Sorsa Säätiön julkaisuja 2/2009. Helsinki: Kalevi Sorsa Säätiö, 143–167.
- Haataja, Anita & Pylkkänen, Elina (2009b) Vertical Policy Conflicts in Female Employment Enhancement in Finland. Teoksessa Ofstad, Bjørg, Bjerholt, Olav, Skrede, Kari & Hylland, Aanund (toim.) *Retterd og*

VTT Anita Haataja on sosiaalipolitiikan dosentti ja johtava tutkija Kelan tutkimusosastolla. Hänen tutkimusaiheitaan ovat tulonsiirtoinstituutiot, perhepolitiikka ja tulonjakokysymykset.

PhD Elina Pylkkänen on finanssineuvos valtiovarainministeriön vero-osastolla. Hänen tutkimusintressinsä liittyvät työn tarjontaan sekä sosiaaliturva- ja verojärjestelmiin Suomessa ja muissa Pohjoismaissa.

- politikk. Fest-krift til Hilde Bojer*. Oslo: Emilia, 107–122.
- Haataja, Anita & Juutilainen, Vesa-Pekka (2014) *Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitojaksoista kotona 2000-luvulla*. Työpapereita 58/2014. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Honkanen, Pertti (1993) *Vuosisadan verouudistukset: voitajat ja häviäjät*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Inspektionen för Socialförsekringen (2012) *Ett jämställt uttag? Reformer inom föräldraförsäkringen*. En rapport från Inspektionen för socialförsäkringen 2012:4. Stockholm: ISF.
- Jepsen, Maria, Meulders, Danièle, Plasman, Olivier & Vanhuynegem, Philippe (1997) *Individualisation of the Social and Fiscal Rights and the Equal Opportunities between Women and Men*. Université Libre de Bruxelles. DULBEA-EFE. Final Report. January.
- Kosonen, Tuomas (2009) Lastenhoidon tukien vaikutus äitien työn tarjontaan. Teoksessa Eerola, Essi, Kari, Seppo & Pehkonen, Jaakko (toim.) *Verotuksen ja sosiaaliturvan uudistaminen – miksi ja mihin suuntaan?*. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus Julkaisut 54.
- Laine, Veli & Uusitalo, Roope (2001) *Kannustinloukku-uudistuksen vaikutukset työvoiman tarjontaan*. VATT-tutkimuksia 74. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Miettunen, Laura (2008) *Lasten kotihoidon tuen kuntalisät osana suomalaista päivähoitojärjestelmää*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 101. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- O'Donoghue, Cathal & Sutherland, Holly (1998) *Accounting for the Family. The Treatment of Marriage*

Avoim talous, lukittu sukupuoli

Eeva Jokinen

Yhteiskuntatieteilijälle raha, esimerkiksi euro, on yhteiskunnallinen suhde. Se syntyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja liimaa ihmisiä toisiinsa, hyvässä ja pahassa. Taloustieteen valtavirrassa on taas tapana ajatella, että raha on hyödyke, neutraali hyödyke, joka toimii kuten muutkin hyödykkeet: niiden arvo laskee, jos niitä on paljon saatavilla. Myös nykyinen Euroopan unionin harjoittama talouspolitiikka, talouskuri eli niin sanottu kiristyspolitiikka, perustuu idealle rahasta neutraalina hyödykkeenä. Siten talouskuri (*austerity policy*) on finanssipolitiikkaa, joka perustuu menoleikkauksiin ja veronkorotuksiin. Talouskuripolitiikan tavoitteena on pitää julkinen velkaantumisen mahdollisimman vähäisenä vähentämällä julkisia menoja ja lisäämällä julkisia tuloja.

Yhteiskuntatieteellisen liimalinjan mukaan raha kuitenkin on yhteiskunnallinen suhde ja sosiaalinen instituutio. Siksi se eroaa käyttötarkoitukseltaan ja olemukseltaan oleellisesti muista hyödykkeistä, kuten tavaroista tai palveluista. Raha järjestää ja muokkaa ihmisten välisiä suhteita ja toimii tässä myös yhdessä muiden instituutioiden, esimerkiksi perheen tai hyvinvointivaltion kanssa. Kuten muutkin instituutiot, raha näyttää toimivan ikään kuin itsestään ja pakottavan ihmisiä tahtiinsa. Mutta kuten muutkin instituutiot, raha on perimmäältään ihmisten yhteisen toiminnan, siis yhteiskunnallisen toiminnan tulosta. Siksi raha-instituutiota voidaan myös muuttaa.

Rahaa on pidetty tärkeimpänä nykyisen kapitalistisen talousjärjestelmän instituutiona, sillä valtaosa taloudellisista – tai taloudellistetuista – ihmisten

tai ihmisryhmien välisistä suhteista määrittyy sen kautta (esim. Ahokas 2010). Tästä on helppo nähdä esimerkkejä. Pohjoismaisissa yhteiskunnissa palkkatyö on jo pitkään ollut ihmisten keskeinen toimeentulon ja sosiaalisen turvan sarana. Palkkatyö on meillä ollut tunnetusti myös sukupuolten välisen tasa-arvon ensisijainen keino. Virginia Woolfin kuuluisa toteamus ”nainen, kirjoittaakseen, tarvitsee oman huoneen ja omaa rahaa” on muuntunut muotoon ”nainen, saadakseen omaa rahaa ja oikeuksia, tarvitsee palkkatyöpaikan”. Palkkatyön keskeisyys vain kasvaa hyvinvointivaltion muita suoja-mekanismeja löyhennettäessä, kuten tällä hetkellä on nähtävissä. Työn ja rahan liittoa korostaa työllisyysystävällinen *workfare*-politiikka, jonka mukaan vain työstä seuraa hyvinvointia niin yksilölle kuin yhteiskunnalle (esim. Julkunen 2013). Sen sosiaalipoliittinen sovellus on ehdotettu vastikkeellinen sosiaaliturva, joka samoin alleviivaa rahan ja työn kytköstä. Työllisyysystävällisyyden talouspoliittinen perustelu on saada työmarkkinoille mahdollisimman paljon työvoiman tarjontaa. Tunnetusti juuri naiset ovat toimineet tällaisena tarjontana. EU:n politiikan yksi keskeisistä, julkilausutuista tavoitteista onkin kasvattaa naisten ja erityisesti äitien työmarkkinaosuutta. Mitä faktisia sukupuolivaikutuksia työllisyysystävällisellä politiikalla on ollut ja tulee olemaan, ei ilmeisesti tiedä kukaan, mutta valistuneita arvioita voi esittää.

Raha on monimutkainen yhteiskunnallis-taloudellinen suhde, ja siksi eurolla on eritasoisia yhteyksiä sukupuoleen. Yhteiskuntatutkijana jaan yh-

and Children in European Tax Systems. Occasional Papers. Economic and Policy Series EPS 65. UNICEF. Pylkkänen, Elina (2010) Ansiotulojen verotus, *Talous & Yhteiskunta* 3/2010, 14–23.

Pylkkänen, Elina & Riihelä, Marja (2010) *Puolisoiden yhteisverotus*. Taustamuistio verotyöryhmälle. 12.1.2010. http://www.vm.fi/vm_edit/fi/05_hankkeet/012_veroryhma_piilossa/06_esitysaineisto/yhteisverotus_Pylkkanen_Riihela_30112009_muistio.pdf (haettu 14.8.2014).

Pylkkänen, Elina & Smith, Nina (2004) *The Impact of Family-Friendly Policies in Denmark and Sweden on Mothers' Career Interruptions Due to Childbirth*. IZA DP No. 1050.

Tilastokeskus (2014) *Ansiotasoindeksi 2014, 1. neljännes*. http://tilastokeskus.fi/til/ati/2014/01/ati_2014_01_2014-05-28_tau_011_fi.html?tulosta (haettu 14.7.2014).

Riihelä, Marja & Viitamäki, Heikki (2014) *Veropolitiikan vaikutukset sukupuolen mukaan vuosina 1993–2012*. Julkaistaan VATT Muistiot -sarjassa syyskuussa 2014.

Riihelä, Marja, Sullström, Risto & Suoniemi, Ilpo (2007)

Tuloerojen kehitys ja verotus. Teoksessa Taimio, Heikki (toim.) *Taloukasvun hedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman*. Helsinki: Työväen Sivistysliitto, 65–84.

Suomen Kuntaliitto (2014) *Kuntien tulo- ja kiinteistövero-prosentit 2014*. <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/kuntatalous/veroprocentit/tuloveroprocentit-kiinteistoveroprocentit/Sivut/default.aspx> (haettu 14.8.2014).

Verohallinto (2014) *Verohallinnon tilastoja: Naisten ja miesten tulot verovuonna 2012*. http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tiedotteet/Verohallinnon_tilastoja_Naisten_ja_miesten%2831993%29 (haettu 14.8.2014).

Viitamäki, Heikki & Mustonen, Esko (2004) *Työmarkkinatuetta ansiotyöhön. Vaikutukset valtion ja kuntien tuloihin ja menoihin*. VATT-muistio 65. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Wikström, Kauko (1985) *Valtion tuloveron rakenne. Tutkimus tuloveron rakenteesta ja sen peruspiirteiden historiallisesta kehityksestä*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C. osa 52. Turku: Turun yliopisto.